

Louis Althusser

Hur skall man läsa *Kapitalet*?

1969

Översättning Ewa Rappe och Gunnar Sandin

På svenska gavs artikeln först ut i tidskriften *Zenit* nr 13 1969 och sedan i samlingen *Filosofi från proletär klasständpunkt* (Cavefors 1976)

Kapitalet kom ut för ett århundrade sedan (1867). Det är fortfarande ungt, mer än någonsin aktuellt och av en brännande aktualitet. De borgerliga ideologerna, även om de är ”ekonomen”, ”historiker” eller ”filosofer”, har sedan ett århundrade använt sin tid till att försöka ”vederlägga” *Kapitalet*. De har förklarat att teorierna om arbetsvärdet, mervärdet och värdelagen är ”metafysiska” teser, som inte har något att göra med ”nationalekonomin”. Den har verkligen ingenting att göra med deras ”nationalekonomi”. Den senaste av dessa ideologer är hr Aron.* Bokstav för bokstav upprepar han gammalt skräp¹, medan han tror sig uppfinna nyheter.

De arbetare som läser *Kapitalet* kan lättare förstå det än alla borgerliga specialister, hur ”lärd” de än är. Varför? Därför att *Kapitalet* talar helt enkelt om den kapitalistiska utsugning, som de är offer för. *Kapitalet* demonterar och demonstrerar mekanismerna för denna utsugning, som arbetarna utsätts för varje dag, i alla de former som bourgeoisien sätter i verket: förlängning av arbetstiden, intensifiering av produktiviteten, av arbetstakten, lönesänkning, arbetslöshet o.s.v. *Kapitalet* är förvisso deras klass-skrift.

Förutom proletärerna tar andra läsare också *Kapitalet* på allvar: tjänstemän på olika nivåer och i allmänhet vissa av dem som kallas ”intellektuella arbetare” (lärare, forskare, ingenjörer, tekniker, läkare, arkitekter o.s.v.), för att inte tala om den studerande ungdomen. Alla dessa vetgiriga läsare vill förstå det kapitalistiska samhällets mekanismer för att orientera sig i klasskampen. De läser *Kapitalet*, som är det vetenskapliga och revolutionära verk som förklarar den kapitalistiska världen; de läser Lenin, som förlänger Marx och förklarar att kapitalismen har nått sitt högsta och sista stadium: imperialismen.

Det är inte lätt för alla och envar att läsa och förstå *Kapitalet*. Dess läsning medför två stora svårigheter, den första och viktigaste är politisk medan den andra är teoretisk och underordnad.

Svårigheten nr 1 är politisk. För att ”förstå” *Kapitalet* måste man antingen (som arbetarna) ha en direkt erfarenhet av den kapitalistiska utsugningen eller också (som revolutionära aktivister, vare sig de är arbetare eller intellektuella) ha ansträngt sig för att ”intaga arbetarklassens ståndpunkt”. De som varken är arbetare eller revolutionära aktivister bör veta - även om de är mycket ”lärd” (som ”ekonomen”, ”historiker” och ”filosofer”) - att priset de måste betala för denna kunskap är en revolution i deras medvetande, som massivt domineras av den borgerliga ideologins fördomar.

* Raymond Aron, framträdande borgerlig sociolog och marxistätare i ett par årtionden efter andra världskriget. En fransk motsvarighet till Herbert Tingsten och Leif Carlsson. *Red. anm.*

¹ Den italienske filosofen Croce gav det redan före första världskriget den mest ”fulländade” form jag känner jag till.

Svårigheten nr 2 är teoretisk; den är underordnad den första men icke desto mindre påtaglig. De som är vana vid teoretiskt arbete, framför allt vetenskapsmän i de verkliga vetenskaperna (de humanistiska vetenskaperna är till 80% falska vetenskaper, konstruktioner av den borgerliga ideologin) kan övervinna de svårigheter, som ligger i att *Kapitalet* är ett rent teoretiskt arbete. De andra, t.ex. arbetarna, som inte har samma vana måste anstränga sig för att ta sig igenom teorin. Vi skall hjälpa dem med det, och de kommer att se att denna svårighet inte alls överstiger deras förmåga. För ögonblicket räcker det att de vet:

1) *Kapitalet* är ett arbete i ren teori. Det behandlar teorin om "det kapitalistiska produktions sättet, de produktionsförhållanden och bytesförhållanden som utmärker det" (Marx). *Kapitalet* har följaktligen ett "abstrakt" objekt och behandlar inte den konkreta historien eller empirisk ekonomi, som "historiker" och "ekonomer" inbillar sig.

2) Varje teori kännetecknas av den abstrakta karaktären hos dess begrepp och det rigorösa system dessa begrepp utgör. Följaktligen måste man vara beredd på att tillämpa abstrakta resonemang och noggrannhet i sina begrepps bildningar. Abstrakta begrepp och ett rigoröst system är ingen lyx utan själva instrumenten för produktion av vetenskaplig kunskap, på samma sätt som verktyg, maskiner och deras precision är instrument för varuproduktion (bilar, radioapparater, flygplan etc.).

Med detta klarlagt följer nedan några elementära praktiska råd vid läsningen av *Kapitalets* första bok.

De största teoretiska svårigheterna för läsningen finns olyckligtvis (eller lyckligtvis) samlade i början av första boken, närmare bestämt i första avdelningen, som behandlar *Vara och pengar*.

Jag råder därför till att börja läsningen av första boken med andra avdelningen: *Penningens förvandling till kapital*. Enligt min uppfattning kan man inte börja (och bara börja) förstå första avdelningen förrän man läst och läst om hela första boken från och med andra avdelningen. Detta är mer än ett råd; det är en rekommendation, som jag tillåter mig framställa som ett imperativ.

Om man börjar läsa första boken från början d.v.s. från första avdelningen, fastnar man antingen helt och hållet eller också slutar man läsa; eller också tror man sig förstå vad som sägs men i så fall är läget ännu värre för man riskerar starkt att ha förstått någonting helt annat än vad som finns att förstå.

Efter andra avdelningen (*Penningens förvandling till Kapital*) är allt kristallklart och man kommer direkt till första bokens kärna. Denna kärna är teorin om mervärdet, som proletärerna kan förstå utan någon som helst svårighet, därför att den är helt enkelt den vetenskapliga teorin om något som de har daglig erfarenhet av: klassutsugningen.

Därefter följer avdelning tre och fyra, som är ganska kompakta men klara och även i dag av avgörande betydelse för klasskampen. De behandlar de två grundläggande former av mervärde, som kapitalisterna förfogar över för att maximera utsugningen: det som Marx kallar absolut och relativt mervärde.

Produktionen av det absoluta mervärdet (avdelning tre) hänger samman med arbetsdagens längd. Marx klarlägger att kapitalisterna obönhörligen söker driva fram en ökning av arbetsdagen och att arbetarklassens mer än hundraåriga kamp gäller att söka minska arbetsdagen och att bekämpa ökningen.

Historiskt känner vi till de olika etapperna i denna hårda kamp: tolvtimmarsdag, tio-timmarsdag, sedan åttatimmarsdag och slutligen under folkfrontsregeringen 40-timmarsveckan. Tyvärr vet vi också att kapitalistklassen använder alla krafter och alla

medel, legala och halvlegala, för att förlänga den verkliga arbetsdagen, även när den har tvingats begränsa den på det legala planet, efter sociala lagar som erövrats av arbetarklassen i öppen kamp (till exempel 1936).

För närvarande varierar arbetsveckan mellan 45 och 54 timmar... och arbetsköparna har hittat knepet med ”övertid”. Det finns också ”extraknäck” utöver det ”reguljära” arbetet.

Ett ord om ”övertiden”. Alltefter vad för slags övertid det är betalas den 25, 50 och tom 100% mer än vad som betalas för ”normala timmar”. Den förefaller vara ”dyr” för arbetsköparna. *I verkligheten* är den fördelaktig för dem. Därför att den gör det möjligt för kapitalisterna att låta mycket dyrbara maskiner gå dygnet runt, maskiner som måste amorteras *så fort som möjligt*, innan de passeras av nya, ännu effektivare maskiner, som den moderna teknologin oupphörligen kastar ut på marknaden. För proletariatet är ”övertiden” raka motsatsen till en ”gåva”, som arbetsköparna skulle ge dem. Den ger förvissa arbetarna en extra inkomst som de behöver, men den ruinerar deras hälsa. ”Övertiden” är alltså under sitt bedrägliga sken inget annat än en extra *utsugning* av arbetarklassen.

Låt oss nu gå över till fjärde avdelningen av *Kapitalet (Produktion av det relativa mervärdet)*. Det är en brännande fråga.

Det relativa mervärdet (Fjärde avdelningen) är den nutida utsugningens form nr 1. Den är mycket mer subtil. Det syftar på *ökningen* av industrins (och jordbrukets) mekanisering, alltså på den produktivitet som följer därav. Produktivitetsökningen (iögonenfallande sedan 10-15 år tillbaka) åstadkoms inte bara genom införande av bättre och bättre maskiner, som gör det möjligt att producera samma mängd produkter på två, tre eller fyra gånger kortare tid, utan också genom höjning av arbetstakten.

Det är allt detta Marx behandlar i Fjärde avdelningen. Han visar mekanismerna för utsugning genom utvecklingen av produktiviteten i dess konkreta former. Han visar att produktivitetens utvecklingen aldrig spontant kan gynna arbetarklassen, eftersom den förra precis är gjord för att öka utsugningen av den senare.

Vad arbetarklassen kan göra, liksom i fråga om arbetstidens längd, är att kämpa mot formerna för utsugning genom produktivitetens utvecklingen, att begränsa effekterna av dessa former (kamp mot höjningen av arbetstakten, mot avskaffandet av vissa arbeten, alltså mot ”produktivitetsarbetslösheten”, o.s.v.). Marx visar på ett absolut ovedersägligt sätt att arbetarna inte kan hoppas på några varaktiga fördelar förrän arbetarklassen och dess allierade kommit till makten. Att *innan dess* kan de bara i en hård klasskamp kämpa för att begränsa produktivitetens utvecklingens effekter, alltså mot utsugningen som är dess syfte.

Läsaren kan sedan, i nödfall, tills vidare hoppa över Femte avdelningen (*Produktionen av det absoluta och det relativa mervärdet*), som är ganska tekniskt, och gå direkt till Sjätte avdelningen om arbetslönen.

Där också är arbetarna bokstavligen *hos sig*, eftersom Marx där analyserar - förutom den borgerliga mystifiering som förklarar att arbetarens ”arbete” ”betalas till sitt värde” - de olika *löneformerna*, först tidlön, sedan ackordslön, d.v.s. de olika *fällor* där borgerligheten försöker fånga arbetarnas medvetande för att däri förstöra all vilja till klasskamp.

Där känner proletärererna igen, att frågan om lönen eller, som de borgerliga ideologerna säger, frågan om ”levnadsstandarden” i sista hand är en *fråga om klasskamp* (och inte en fråga om utveckling av ”produktiviteten”, som arbetarna ”naturligen” ”borde” gynnas av).

Som slutsats av avdelningarna II-VI kommer proletärerna att känna igen att deras *klasskamp* på det ekonomiska området bara kan vara en klasskamp mot de två huvudformer av utsugning, vilka är det kapitalistiska systemets oundvikliga tendens:

- 1) *öka* arbetstidens längd;
- 2) *minska* arbetslönen.

De två grundläggande syftena (och parollerna) för den proletära ekonomiska klasskampen *mot* den kapitalistiska utsugningen är alltså *direkt antagonistiska* mot den kapitalistiska klasskampens syften:

- 1) mot ökningen av arbetstiden;
- 2) mot minskningen av arbetslönen.

Om vi har understrukt att den ekonomiska klasskampen var en kamp mot ökningen av arbetsdagen och mot minskningen av arbetslönen, är det för följande tre grundläggande principer:

- 1) Det är en illusion som reformisterna vidmakthåller, att låta tro att lönen kan ökas i en kapitalistisk regim genom själva det faktum att produktiviteten stiger. Det är att maskera kapitalismens oundvikliga tendens, som är *för* en minskning av lönen. Kommunisterna bör påminna sina arbetskamrater om denna tendens. I en kapitalistisk regim är varje kamp om löner en kamp mot denna tendens till sänkning. Naturligtvis är varje kamp mot lönesänkning samtidigt en kamp *för höjning* av den existerande lönen.
- 2) Om reformisterna maskerar detta faktum, är det för att de smusslar undan klasskampen. Frågan om kampen *mot* förlängning av arbetstiden och *mot* lönesänkning är inte en fråga om produktivitetens utveckling utan en fråga om klasskamp: just precis den *ekonomiska* klasskampen.
- 3) Den *ekonomiska* klasskampen är begränsad i sina effekter, därför att den är en försvarskamp mot *tendensen till förvärrande* av den ekonomiska utsugningen, som är kapitalismens oundvikliga tendens. Den enda klasskamp som kan omvandla den defensiva ekonomiska kampen (*mot* arbetstakten, *mot* avskaffandet av arbeten, *mot* lönesänkningen, *mot* ackordens godtycklighet o.s.v.) till offensiv kamp är den politiska klasskampen. Den politiska klasskampen sätter som sitt yttersta mål *den socialistiska revolutionen*. En politisk klasskamp som innefattar den ekonomiska kampen, det är kommunisternas kamp, kampen för den socialistiska revolutionen.

Allt detta är fullständigt klart i själva *Kapitalet*, även om distinktionen mellan *ekonomisk* och *politisk* klasskamp inte i och för sig är utvecklad där. Man finner den framlagd mycket tydligt hos dem som fortsatt Marx' arbete, framför allt hos Lenin (i *Vad bör göras?*) och hos alla revolutionära ledare (Maurice Thorez* har insisterat mycket på den).

Inget revolutionärt perspektiv är möjligt utan den politiska kampens överhöghet över den enkla ekonomiska kampen. Den enkla "opolitiska" ekonomiska kampen leder till ekonomism, d.v.s. till klassarbete. Å andra sidan, överhögheten för en politisk kamp som föraktade och försummade den ekonomiska kampen skulle leda till voluntarism, d.v.s. till äventyrspolitik.

Denna klasskamp måste föras på det nationella planet, under beaktande av den nationella situationens särdrag, men som en del av den internationella klasskampen. Vi får inte glömma, att 1864, alltså tre år före *Kapitalet*, hade Marx och den tidens

* Thorez var under 30-, 40- och 50-talen ledare för Frankrikes KP. Red. anm.

revolutionärer grundat Första Internationalen, ett proletärt svar på den faktiska kapitalistiska international, som behärskar ”världsmarknaden”.

Efter Sjätte avdelningen om arbetslönen kan läsarna gå över till Sjunde avdelningen (*Kapitalets ackumulationsprocess*), som är mycket klar. Marx förklarar där att kapitalismens tendens består i att omvandla *till kapital* det mervärde som pumpas ut ur proletärerena, alltså att kapitalet oupphörligt ”rullar som ett snöklot”, d.v.s. reproduceras på en alltmer utvidgad grundval för att pumpa ut allt mer merarbete (mervärde) ur proletärerena. Denna tes illustreras för övrigt med det magnifika konkreta exemplet England från 1846 till 1866. Vi vet sedan Lenin att denna kapitalismens reproduktion från slutet av 1800-talet tagit formen av *imperialism*: sammanflätning av bank- och industrikapital, bildandet av finanskapital och överexploatering av ”resten av världen” i kolonialismens form; kolonialkrig och sedan interimperialistiska krig, som på ett slående sätt visat för alla att imperialismen hädanefter inträtt i sin fas av dödskamp, eftersom de två världskrigen bland andra ”konsekvenser” haft ryska revolutionen (1917), upprättandet av folkdemokratierna, därefter den kinesiska revolutionen (1949).

Vad beträffar de två sista kapitlen som avslutar första boken av *Kapitalet*, så innehåller de en upptäckt av stor betydelse. Marx avslöjar där den borgerliga mystifiering som fridfullt förklarar kapitalismens födelse med ... den första kapitalistens sparande, som skulle ha arbetat och lagt undan pengar för att bilda det första kapitalet. Marx visar hur kapitalismen i verkligheten *inte* kunde födas i de västerländska samhällena *förrän efter* en enorm ”ackumulation” av pengar i händerna på ”förmögna män” och att denna ackumulation var det brutala resultatet av århundraden av plundringar, rofferier och massakrer på hela folk (t.ex. ättlingarna till Inkafolket och andra invånare i Peru, som var rikt på guldgruvor).

Denna marxistiska tes om kapitalismens historiska *ursprung* har alltjämt en brännande aktualitet. Ty även om kapitalismen idag fungerar något så när utan massakrer i ”metropolerna” praktiserar den alltjämt samma metoder av stöld, plundring, våld och massakrer i vad man kan kalla dess ”utkanter”, som är länderna i ”Tredje världen”: Latinamerika, Afrika, Asien. De amerikanska massakrerna i Vietnam är *ännu idag* beviset på sanningen i det som Marx lägger fram i *Kapitalets* tjugofjärde och tjugofemte kapitel om kapitalismens *fjärran ursprung*.

Men situationen har helt och hållet förändrats. Folken låter sig inte längre massakreras: de har lärt sig att organisera sig och att försvara sig, bland annat därför att Marx och Lenin och deras efterföljare har undervisat dem om klasskampen. Och det är därför som det vietnamesiska folket håller på att hemföra *segern* mot aggressionen från världens mäktigaste militärmakt, tack vare *folkkriget*, som folket för under ledning av sina organisationer.

Om vi vill läsa *Kapitalet*, läsa Lenin (och i synnerhet de ”några slutsatser” som avslutar *Radikalismen*, vilka direkt talar om betingelserna för den socialistiska revolutionen *i de kapitalistiska västländerna*), kan vi därur dra slutsatsen att åtskilliga bland oss i vår livstid kommer att se revolutionen segra i vårt eget land.

Jag sammanfattar alltså mina praktiska råd för läsningen av *Kapitalet* på följande sätt:

1. hoppa över Första avdelningen;
2. börja med Andra avdelningen;
3. läs mycket noga Andra, Tredje, Fjärde, Sjätte och Sjunde avdelningen (hoppa alltså över Femte avdelningen);

4. försök *först därefter*, läsa Första avdelningen i medvetande om att den i alla händelser är extremt svår och kräver detaljerade förklaringar.²

När detta är sagt, kan jag också råda läsarna av *Kapitalet* att låta sitt studium av Marx' mästerverk föregås av läsningen av dessa två texter, som kan tjäna som en utmärkt inledning:

1. *Lönearbete och Kapital* (1847) av Marx;
2. ”*Kapitalet*” artikel av Engels från 1868 [omtryckt i Caveforsupplagan av *Kapitalets* första band sid. 695-701. Red. anm.], en beundransvärd översikt över Första bokens väsentliga teser.

Om de vill, i en enkel och tydlig text, se en del av de viktiga konsekvenserna av Första boken, kan läsarna efter att ha studerat Första boken noga läsa *Lön, Pris och Profit* av Marx (1865). Notera att *Lönearbete och Kapital* och *Lön, Pris och Profit* är föreläsningar som Marx höll, den ena mycket tidigt (1847) och den andra senare, för en arbetarpublik (den första) och (den andra) för Första Internationalens Generalråd.

Man kan, när man läser dessa texter, få en uppfattning om det *språk*, som Marx ansåg det vara sin plikt att använda inför arbetare och aktivister i arbetarrörelsen. Marx kunde tala ett enkelt, klart och direkt språk, men samtidigt gjorde han ingen eftergift i fråga om det *vetenskapliga* innehållet i sina teorier. Han ansåg att arbetarna hade rätt till vetenskapen och att de fullständigt kunde övervinna de svårigheter, som hör ihop med varje verkligt vetenskaplig framställning. Denna gyllene regel är och förblir mer än någonsin något för oss att dra lärdom av.

L'Humanité 21.3.1969

² Jag kan här bara ägna en kort not åt de *teoretiska* svårigheter, som lägger hinder i vägen för en hastig läsning av *Kapitalets* Första band (Marx rättade för övrigt sig själv ett tiotal gånger innan han gav den dess slutgiltiga form: inte bara för framställningsproblemet skull).

Principen för en lösning med ett par ord:

1) *Arbetsvärdeläran* går inte att förstå annat än som ett specialfall av det som Marx och Engels kallade *värdelagen*. Själva beteckningen värdelag är för övrigt problematisk som beteckning.

2) Teorin om *mervärdet* är själv bara ett specialfall av en vidare teori: den om *merarbetet*, som förekommer i alla samhällen men som avpressas [de direkta producenterna Ö. a.] i varje klassamhälle. I sin allmänna form behandlas inte denna teori om merarbetet för sig själv i Första bandet.

Första bandet är speciellt såtillvida att det innehåller vissa lösningar på problem som inte ställs förrän i band II, III, IV, och vissa problem, vars lösningar inte ges förrän i de följande banden.

I allt väsentligt är det från denna karaktär av ”uppskjutande” eller ”föregripande” som Första bandets objektiva svårigheter kommer. Man måste känna till det och dra konsekvenserna av det, d.v.s. läsa Första bandet under beaktande av Andra, Tredje och Fjärde bandet. [De till svenska som helhet icke översatta *Theorien über den Mehrwert* var en del av Marx' arbete om *Kapitalet* och kallas ibland *Kapitalets* fjärde band. Red. anm.]

För det andra, och denna aspekt kan man ingalunda bortse från, beror en del av svårigheterna i Första bandet, särskilt de svårigheter som första kapitlet och teorin om ”fetischismen” erbjuder, på den terminologi som ärvt från Hegel. Enligt sin egen utsago hade Marx en svaghet för att ”kokettera” (kokettieren) med den.